

Κεφάλαιο 6: Πραγματικότητα και Προβληματισμός

Η προφανής πλέον κοινωνικοοικονομική αποτυχία της κουβανικής επανάστασης δεν θα μπορούσε να είχε εκτιμηθεί πριν από τα μέσα της δεκαετίας του 1970. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1960, η Κούβα είχε επαρκή νομισματικά αποθέματα για να κρύψει την αποτυχία αυτή: διεθνείς πιστώσεις, μετρητά στο χέρι, ξένο νόμισμα και εξαγωγίμα γεωργικά προϊόντα (κυρίως ζάχαρη και καπνό). Αυτά τα οικονομικά πλούτη, που κληρονόμησε από το τώρα σε αχρηστία καπιταλιστικό σύστημα, διατήρησε το καθεστώς του Κάστρο κατά τη διάρκεια της πρώτης «σοσιαλιστικής» δεκαετίας, η έναρξη της οποίας είχε ανακοινωθεί επίσημα το 1961.

Τα σχέδια και οι πολιτικές που ασκήθηκαν αυτά τα πρώτα χρόνια του οικονομικού τυχοδιωκτισμού, της «επαναστατικής» αναποτελεσματικότητας και των αποτυχημένων κοινωνικών προσπαθειών, βασίστηκαν όλα στον «επιστημονικό σοσιαλισμό», δηλαδή στον πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό συγκεντρωτισμό, καθώς και τον κρατικό έλεγχο όλων των οικονομικών δραστηριοτήτων του νησιού, συμπεριλαμβανομένων ακόμα και των πιο μικρών επιχειρήσεων γεωργικών, βιομηχανικών, των υπηρεσιών και της διανομής. Η επαναστατική πορεία αυτήν την περίοδο στηρίχθηκε -ή τουλάχιστον ειπώθηκε ότι θα έπρεπε να βασίζεται- στην λενινιστική αντίληψη περί «δημοκρατικού συγκεντρωτισμού», κατά την οποία ολόκληρη η κοινωνικοοικονομική ζωή της Κούβας ήταν στα χέρια του Κομμουνιστικού Κόμματος και, όπως ήταν το έθιμο των ευρωπαϊκών μαρξιστικών μοντέλων, η διεύθυνση και η εποπτεία όλων των εξουσιών που απορρέουν από το κράτος έγιναν την ευθύνη του Πολιτικού Γραφείου και της Εκτελεστικής Επιτροπής του PCC, και του Φιντέλ Κάστρο ως πρώτου γραμματέα του Κόμματος.

Το πρώτο και πιο σημαντικό έργο που επιλέχθηκε από το νέο σοσιαλιστικό κράτος, ήταν η ταχεία αντικατάσταση ενός γιγαντιαίου έργου βιομηχανικής ανάπτυξης και διαφοροποίησης της γεωργίας για την αντικατάσταση της καλλιέργειας του ζαχαροκάλαμου που υπήρξε ο οικονομικός στυλοβάτης της Κούβας, μια μονοκαλλιέργεια που είχε σώσει την κουβανική οικονομία από τις αρχές του 19ου αιώνα. Με τις διπλωματικές και εμπορικές σχέσεις με τις ΗΠΑ να έχουν διακοπεί και με τον οικονομικό αποκλεισμό των ΗΠΑ να παραμένει, αυτή η νέα οικονομική κατεύθυνση θα καθιστούσε πολύ δύσκολη την επιστροφή στο παλαιό πολιτικο-οικονομικό σύστημα. Η πρόληψη αυτής της επιστροφής ήταν ακριβώς ο στόχος του καθεστώτος του Κάστρο.

Ενώ συνέβαινε αυτή η αλλαγή στο οικονομικό σύστημα, η κυβέρνηση Κάστρο κινήθηκε προς τη δημιουργία στενότερων δεσμών με τη Σοβιετική Ένωση, μια χώρα με την οποία

η Κούβα διατηρούσε διπλωματικές και εμπορικές σχέσεις από το 1933. Έτσι, η Κούβα δεν έκανε μόνο στροφή 180 μοιρών οικονομικά, έκανε μια παρόμοια στροφή και πολιτικά, με την ΕΣΣΔ να αναλαμβάνει το ρόλο του κυρίαρχου που πριν παιζόταν από τις ΗΠΑ σχεδόν επτά δεκαετίες.

Οι εργαζόμενοι και οι αγρότες ης Κούβας δεν ωφελήθηκαν πολύ από αυτή τη μετάβαση από τον καπιταλισμό στον λενινισμό ούτε από την υποκατάσταση των ΗΠΑ από την ΕΣΣΔ ως πολιτικού κυρίαρχου. Στην πραγματικότητα, αυτή η μετάβαση έφερε μαζί της μερικές από τις χειρότερες παραβιάσεις στο χώρο της εργασίας από την εποχή των σκοτεινών ημερών της ισπανικής αποικιοκρατίας.

Το καθεστώς καθιέρωσε «εθελοντικές» ώρες επιπλέον εργασίας, με δεδηλωμένο σκοπό της οικοδόμησης του «σοσιαλισμού», ένα σύστημα το οποίο κανείς δεν φαινόταν να κατανοεί. Σε αυτές τις επιπλέον ώρες, προστέθηκαν οι «Κόκκινες Κυριακές», «εθελοντικές» ημέρες (φυσικά) μη αμειβόμενης εργασίας από φοιτητές. Αυτή την εποχή ένα από τα πιο δημοφιλή συνθήματα, που επαναλαμβάνονταν καθημερινά, ήταν αυτή του «εξαφανίζοντας την ανεργία». Και με όλες αυτές τις «εθελοντικές» ημέρες και τις ώρες απλήρωτης εργασίας, το καθεστώς πέτυχε σίγουρα την επίτευξη αυτού του στόχου. Αλλά, περιέργως, αυτό δεν είναι ένα από τα επιτεύγματα που θεωρούνται θρίαμβος των πρώτων ετών του Κάστρο στην εξουσία.

Την ίδια στιγμή που αυτά τα οικονομικά σχέδια υλοποιούνταν, άρχισαν να εμφανίζονται ελλείψεις των αναγκαίων της καθημερινής ζωής και η κυβέρνηση έχει εξαγγείλει δελτίο. Κάθε πολίτης είχε μια μηνιαία κατανομή των τροφίμων και ειδών ένδυσης - είδη που η κυβέρνηση δεν μπορούσε πάντα να προμηθεύσει. Αυτό γρήγορα οδήγησε σε διαμαρτυρίες, αλλά αυτές οι διαμαρτυρίες καταστάληκαν από τις Επιτροπές για την Υπεράσπιση της Επανάστασης και την κρατική ασφάλεια. Οι διαμαρτυρίες έκρουαν, ωστόσο, σαφώς τον κώδωνα του κινδύνου και η κυβέρνηση συνειδητοποίησε γρήγορα ότι με τα νέα οικονομικά μέτρα της, που σχεδιάστηκαν και επιβλήθηκαν τόσο γρήγορα, είχε επέλθει η κοινωνική και οικονομική καταστροφή. Έτσι, άλλαξε δρόμο αλλά φυσικά σε μια ακόμη πιο μαρξιστική κατεύθυνση.

Η κυβέρνηση εφάρμοσε στη συνέχεια τις παλαιές προτάσεις του Ερνέστο Γκεβάρα σχετικά με την ολοκλήρωση της «κολλεκτιβοποίησης των μέσων παραγωγής» και της δημιουργίας ενός συστήματος το οποίο θα απέφευγε με κάθε κόστος τη δημιουργία υλικών κινήτρων, ένα σύστημα που θα υποχρέωνε τους Κουβανούς να γίνουν «νέοι άνθρωποι» - ειλικρινείς, ισότιμοι, μη εγωιστές και, πάνω απ' όλα, με την ανάπτυξη μιας «ανώτερης επαναστατικής συνείδησης» και, ως εκ τούτου, πρόθυμοι να θυσιάσουν τα

πάντα για την διαμόρφωση μιας σοσιαλιστικής κοινωνίας. Έτσι, το 1968, η κυβέρνηση, ως μέρος μιας «επαναστατικής επίθεσης», κατέσχεσε όσες μικρές επιχειρήσεις παρέμεναν στην Κούβα με σκοπό την εξαφάνιση της πάντα μισητής «μικροαστικής τάξης» η οποία εξακολουθούσε να επιμένει πεισματικά στη δημιουργία προσωπικής περιουσίας. Παρά αυτά τα μέτρα, τα οποία όχι μόνο δεν βελτίωσαν τα πράγματα, αλλά τα έκαναν χειρότερα, το καθεστώς Κάστρο με τις πολιτικές του εξακολουθούσε να υπολογίζει στην υποστήριξη πολλών από αυτούς που βρίσκονταν στο κάτω μέρος της κοινωνικής πυραμίδας.

Τα πράγματα άρχισαν να αλλάζουν δραματικά μετά την αποτυχία της εκστρατείας με τα μέτρα κράχτη των «10 εκατομμυρίων τόνων ζάχαρης» το 1970. Αυτή η αγρο-βιομηχανική επιχείρηση αφορούσε την πρωτοφανή στρατιωτικοποίηση του εργατικού δυναμικού για τη σπορά, την κοπή και το άλεσμα της ζάχαρης, αλλά και την περικοπή και την καύση των ξύλων και άλλες παρθένες φυσικές περιοχές, προκειμένου να αυξηθεί η γη για την καλλιέργεια ζαχαροκάλαμου. Η διαδικασία αυτή, κατά την οποία επήλθε η κοπή μεγάλου αριθμού δένδρων και η εκτροπή αρκετών χωραφιών και βοσκοτόπων για την παραγωγή ζάχαρης, προκάλεσε μακροχρόνια και ίσως ανεπανόρθωτη βλάβη στο φυσικό περιβάλλον της Κούβας. Αυτή η διαδικασία ήταν τόσο γιγάντια που επηρέασε ακόμη τις βροχοπτώσεις και την φυσική αποχέτευση των βρόχινων υδάτων. Ίσως το πιο αξιοσημείωτο αποτέλεσμα της όλης διαδικασίας ήταν η προσάμμωση και η αφαλάτωση των ποταμών και των ταμιευτήρων της Κούβας. (Δυστυχώς, αυτή η έλλειψη ενδιαφέροντος για το φυσικό περιβάλλον της Κούβας παραμένει μέχρι σήμερα). Αλλά παρά τα δρακόντεια και περιβαλλοντικά καταστροφικά μέτρα, ο στόχος της συγκομιδής ζάχαρης 10 εκατομμυρίων τόνων δεν επιτεύχθηκε καν. Μετά από αυτή την δραματική αποτυχία, η ΕΣΣΔ άρχισε να συνειδητοποιεί ότι η απόπειρα ταχείας εκβιομηχάνισης του νησιού και η αναδιοργάνωση της γεωργίας ήταν μνημειώδη λάθη. Ως κύρια διέξοδος της Κούβας για τα προϊόντα της, η ΕΣΣΔ «πρότεινε» το καθεστώς Κάστρο να επιστρέψει στις παλιές μεθόδους φυτέματος, συγκομιδής και άλεσης της ζάχαρης. Αλλά η ζημιά είχε ήδη γίνει. Η μελλοντική απόδοση στη συγκομιδή της ζάχαρης ήταν όλες κάτω του αναμενομένου και το νησί ατρόφησε οικονομικά για σχεδόν μια δεκαετία - όπως ήταν αναμενόμενο, δεδομένου ότι οι εργαζόμενοι της Κούβας είχαν χάσει σχεδόν μια πλήρη χρονιά στο αδύνατο να επιτευχθεί σχέδιο του Κάστρο των «10 εκατομμυρίων τόνων». Όλοι μπορούσαν να δουν ότι αυτό το σχέδιο ήταν τόσο από οικονομικής όσο και από οικολογικής άποψης μια καταστροφή και ο κουβανικός λαός άρχισε να αποστασιοποιείται από την κυβέρνηση.

Φυσικά, η σοβιετική γραφειοκρατία στη Μόσχα κατανόησε ότι ολόκληρο το κουβανικό γεωργικό σχέδιο δεν παρήγε επαρκή μερίσματα, και όπως είναι φυσικό σε αυτά τα είδη των υποθέσεων, αποφάσισε να ανεβάσει τον πήχη. Αυξήθηκε δραστικά η βοήθεια προς την κουβανική κυβέρνηση, αρχίζοντας το 1971. Η ενίσχυση αυτή δεν αποτελείτο από ICBMs ή πυρηνικά όπλα. Αποτελείτο από τεράστιες ποσότητες αναπτυξιακής βοήθειας και εμπορικών επιδοτήσεων. Η ετήσια επιχορήγηση κατά τα έτη 1961-1970 κυμάνθηκε κατά μέσο όρο \$327 εκατομμύρια (πάνω από \$1,5 δις ετησίως σε 2001 δολάρια), και κατά τη δεκαετία 1971-1980 κατά μέσο όρο σε \$1.573 δισεκατομμύρια \$ ετησίως (πάνω από \$ 5 δισεκατομμύρια σήμερα).

Όμως, παρά αυτή την τεράστια βοήθεια από τη Σοβιετική Ένωση, η λαϊκή δυσαρέσκεια μεγάλωσε στην Κούβα, κατά τρόπο απροσδόκητο για τους φύλακες του συστήματος. Η λαϊκή απογοήτευση για τις ψεύτικες υποσχέσεις των ηγετών της επανάστασης αυξήθηκε ραγδαία κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970, με αποτέλεσμα την αύξηση της καταστολής, των φυλακίσεων και των εξοριών.

Για να πάρουμε μια καλύτερη ιδέα για την έκταση της καταστολής αυτά τα χρόνια, θα πρέπει να σημειωθεί ότι αναγέρθηκαν νέες ποινικές εγκαταστάσεις σε κάθε επαρχία του νησιού. Αυτές αποτελούνταν από τις φυλακές, χώρους καταναγκαστικής εργασίας (που θα μπορούσε κανείς να τους αποκαλέσει χώρους «συγκέντρωσης») στρατόπεδα και αγροκτήματα-φυλακές. Για να κατασκευαστούν όλα αυτά απασχολήθηκαν κρατούμενοι. Το 1984 υπήρχαν 144 φυλακές σε όλο το νησί με δεκάδες χιλιάδες κρατουμένων, τόσο κοινούς όσο και των πολιτικούς κρατούμενους. Τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία δείχνουν ότι το 1988 υπήρχαν 168 φυλακές σε ολόκληρη την Κούβα, όπου κρατούνταν άνθρωποι-παραβάτες του κοινού Ποινικού Δικαίου (συμπεριλαμβανομένων και εκείνων που εμπλέκονταν σε νομισματικές συναλλαγές που αφορούσαν δολάρια ΗΠΑ), πολιτικοί κρατούμενοι και όσοι προσπάθησαν να διαφύγουν από το νησί. Εκείνη την χρονική περίοδο ο αριθμός των φυλακών και των κρατουμένων στην Κούβα αυξήθηκε κατά σχεδόν μαλθουσιανό τρόπο.

Ο κουβανικός λαός δεν ήταν ο μόνος που υπέφερε από τις πολιτικές του Κάστρο το διάστημα αυτό. Οι λαοί της Λατινικής Αμερικής και της Αφρικής υπέφεραν επίσης πάρα πολύ. Σύμφωνα με την πολιτική της «εθνικής απελευθέρωσης», το καθεστώς Κάστρο υποστήριξε όλα τα αντάρτικα κινήματα τόσο στις αστικές όσο και στις αγροτικές περιοχές σε όλες σχεδόν τις χώρες νότια του Ρίο Γκράντε. Αυτά τα κινήματα σήκωσαν το κεφάλι ενάντια στη σιδηρά πολιτική των κυβερνήσεων των ΗΠΑ στην κατεύθυνση της διατήρησης του ελέγχου των χωρών στην σφαίρα επιρροής τους. Αυτό είχε ως

αποτέλεσμα την υποστήριξη εκ μέρους του Κάστρο των ανταρτών που αγωνίζονταν κατά των στρατιωτικών δικτατοριών (υποστηριζόμενων βέβαια από τη CIA), συμμοριών ένστολων γοριλών που επιδίδονταν σε απαγωγές, «εξαφανίσεις», βιασμούς, ληστείες, βασανιστήρια και δολοφονίες, τόσο ενάντια σε αθώους πολίτες όσο και ενάντια στους αντάρτες εχθρούς τους. Κυριολεκτικά ως αποτέλεσμα εκατοντάδες χιλιάδες άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους σε χώρες όπως η Γουατεμάλα, το Ελ Σαλβαδόρ, η Αργεντινή και η Κολομβία.

Στην Αφρική, το κουβανικό καθεστώς παρενέβη στρατιωτικά σε διάφορες χώρες, κυρίως στην Αιθιοπία (στο πλευρό της δολοφονικής, κατασταλτικής, μαρξιστικής-λενινιστικής κυβέρνησης Dergue, στην προσπάθειά της να καταστείλει τις κινήσεις ανεξαρτησίας στην Tigre και την Ερυθραία) και την Αγκόλα. Για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο από μια δεκαετία, η Κούβα έστειλε εκατοντάδες χιλιάδες στρατιώτες να πολεμήσουν στις αφρικανικές εκστρατείες, στις προαναφερθείσες χώρες, αλλά και σε άλλες, όπως η Αλγερία, το Κονγκό και το Σουδάν. Τα κουβανικά στρατεύματα βρέθηκαν να συμμετέχουν σε εξεγέρσεις, πραξικοπήματα, εμφυλίους πολέμους, φυλετικές συγκρούσεις και αδήλωτους πολέμους. Τα ίδια κουβανικά στρατεύματα που πολέμησαν κατά της Νότιας Αφρικής για την ανεξαρτησία της Ναμίμπια εξολόθρευσαν ολόκληρα χωριά στην Αγκόλα και την Αιθιοπία. Όλα αυτά κόστισαν στην Κούβα πολλά εκατομμύρια δολάρια, καθώς και δεκάδες χιλιάδες απώλειες σε έμπυχο υλικό.

Αυτή η μακρά ιστορία καταστροφών και αδικίας, τόσο εντός όσο και εκτός της Κούβας, οδήγησε ακόμη και εκείνους τους Κουβανούς που εξακολουθούσαν να στηρίζουν την κυβέρνηση πρώτα να αρχίσουν να αμφιβάλλουν, στη συνέχεια, να οδηγούνται στην απάθεια και, τελικά, σε μια απογοήτευση που και οι ίδιοι δεν την κατανοούσαν. Όλα αυτά οδήγησαν σε μια μαζική επιθυμία να φύγουν από την χώρα. Αλλά αυτό ήταν λίγο δύσκολο, δεδομένου ότι το Σύνταγμα του 1976 αρνείτο στους πολίτες της Κούβας το δικαίωμα να ταξιδεύουν ελεύθερα στο εξωτερικό ή, ακριβέστερα, να εγκαταλείψουν το καθεστώς που τους καταπιέζει. Αυτή η συνταγματική απαγόρευση, ωστόσο, ήταν μια τυπική διαδικασία, καθώς μέτρα απαγόρευσης αυτής της ελευθερίας για τον κουβανικό λαό είχαν ήδη τεθεί σε ισχύ επί χρόνια.

Μετά το 1980 η Κούβα του Κάστρο φαίνεται ότι είχε σταθεροποιηθεί τουλάχιστον οικονομικά, ακόμη και αν η κοινωνική ένταση συνεχιζόταν. Η σοβιετική οικονομική βοήθεια ήταν αυτή που συνέβαλε κυρίως σε αυτή την οικονομική σταθεροποίηση. Η σοβιετική βοήθεια αυξήθηκε περαιτέρω κατά την περίοδο 1981-1985 στο συνολικό ποσόν των \$22.658.000.000, κατά μέσο όρο \$4,5 δισεκατομμυρίων το χρόνο (περίπου

\$8 δισεκατομμύρια σήμερα). Αυτή ήταν μακράν η πιο μεγάλη ενίσχυση της Κούβας που είχε λάβει ποτέ σε όλη την ιστορία της και αυτά τα τεράστια ποσά καταδεικνύουν επακριβώς τη βαριά εμπλοκή της Μόσχας στο απομακρυσμένο νησί της Καραϊβικής.

Παρά αυτήν την τεράστια βοήθεια, τα αποτελέσματα των πρώτων 25 χρόνων του καστρισμού δεν θα μπορούσαν παρά να είναι τα πιο αρνητικά. Η οικονομία της Κούβας ήταν άμεσα και μαζικά εξαρτημένη από την ΕΣΣΔ, και η κυβέρνησή της ήταν μια δικτατορία που δεν επέτρεπε καμία κριτική, παρά τα κενά λόγια του Συντάγματος του 1976. Οι εργαζόμενοι συνειδητοποίησαν ότι η κατάσταση είχε «σπάσει» το κοινωνικό συμβόλαιο και αφιέρωσαν τον εαυτό τους στο παθητικό σαμποτάζ. Εκείνοι που δεν μπορούσαν να ξεφύγουν προσπάθησαν να επιβιώσουν δουλεύοντας όσο το δυνατόν λιγότερο. Από τον τομέα των κατασκευών μέχρι τη μαζική κρατική γραφειοκρατία, ακόμη και στον τομέα της γεωργίας, η παραγωγή μειώθηκε ανησυχητικά.

Αυτό έγινε αρκετά καλά γνωστό όταν το υπό κρατικό έλεγχο κεντρικό εργατικό συνδικάτο Confederacion de Trabajadores Cubanos Revolucionaria (CTCR - Επαναστατική Συνομοσπονδία Κουβανών Εργαζομένων), συγκάλεσε το 39ο συνέδριό της τον Οκτώβριο του 1979. Οι ηγέτες της καστρικής οργάνωσης των εργαζομένων έφεραν στην επιφάνεια «μια σειρά σοβαρών αλλαγών στην κουβανική εργατική ζωή». Οι ηγέτες της CTCR κατηγορήσαν τους εργαζόμενους της Κούβας για «έλλειψη πειθαρχίας, κλοπές και αμέλεια». Κατέληξαν στην ανάλυσή τους για την κατάσταση της εργασίας στην Κούβα σε κάποιες πραγματικά εκπληκτικές στατιστικές. Δήλωσαν ότι, «[από] 1.600.000 άτομα του ενεργού πληθυσμού (εργατικό δυναμικό), μόνο μισό εκατομμύριο παράγει κάτι». Δηλαδή, αν μπορούμε να εμπιστευθούμε αυτά τα στατιστικά στοιχεία, βλέπουμε ότι λιγότερο από το ένα τρίτο του εργατικού δυναμικού της Κούβας ήταν συμμετέχουν δημιουργικά στην οικονομία.

Αυτά τα δεδομένα, που προέρχονται από μια «Έκθεση του Συνεδρίου», δεν θα μπορούσαν να είναι πιο αποκαλυπτικά. Αυτό δείχνει ότι η πλειοψηφία των εργαζομένων της Κούβας, λόγω της έλλειψης κινήτρου ή για κάποιο άλλο λόγο, αρνούνταν να εργαστούν για «την οικοδόμηση του σοσιαλισμού», ενός συνθήματος που προήλθε συνεχώς από τους υψηλά ιστάμενους του δικτατορικού καθεστώτος και επαναλήφθηκε κατά κόρον σε κάθε μέσο επικοινωνίας μπορούσε να φανταστεί κανείς. Οι Κουβανοί είχαν χάσει την πίστη τους στην κυβέρνησή τους και θα την έχαναν σύντομα στη χώρα τους.

Το 1982, το κουβανικό κράτος έθεσε σε εφαρμογή έναν νόμο που επέτρεψε σε ξένες εταιρείες, για πρώτη φορά σε διάστημα πάνω από δύο δεκαετίες, να επενδύσει στην

Κούβα. Αυτό σε μεγάλο βαθμό αντιστοιχεί στην Σοβιετική Νέα Οικονομική Πολιτική του 1920, η οποία, όπως και το εν λόγω κουβανικό μέτρο, είχε συσταθεί για το σκοπό της αποφυγής μιας «κατάστασης αποσύνθεσης». Κατά ειρωνικό τρόπο, αυτή η πολιτική των καπιταλιστικών επενδύσεων επρόκειτο να έχει λαμπρό μέλλον στην «σοσιαλιστική» Κούβα.

Η μικρότερης κλίμακας αγροτική μεταρρύθμιση, με την οποία επιτρέπονταν «ελεύθερες αγορές αγροτών», είχε πολύ πιο σκοτεινό μέλλον. Στο πλαίσιο αυτής της μεταρρύθμισης, επιτράπηκε στους αγρότες να πουλούν κάποια από τα αγροτικά προϊόντα τους απευθείας στους καταναλωτές και έξω από το κρατικό σύστημα του δελτίου. Το κίνητρο σύμφωνα με το οποίο επιτράπηκε αυτό, οφειλόταν σε μεγάλο βαθμό λόγω στην αδυναμία της κυβέρνησης να παράσχει αξιόπιστα δελτία προϊόντων. Αυτό το πείραμα μικρής κλίμακας καταργήθηκε τελικά γρήγορα από την κυβέρνηση, κάτι που αιτιολογήθηκε με έναν αξιοθαύμαστο στυλ επιστημονικού σοσιαλισμού, την ίδια στιγμή που οι επενδύσεις των πολυεθνικών εταιρειών ήταν ενθαρρυντικές, που οι αγορές των αγροτών θα μπορούσαν να δημιουργήσουν μια επικίνδυνη μικροαστική τάξη, σε αντίθεση με τις αρχές του επαναστατικού σοσιαλισμού.

Η κοινωνικοπολιτική κρίση της ΕΣΣΔ στα τέλη της δεκαετίας του 1980 και η θλιβερή κατάληξη το 1991 του συστήματος που επιβλήθηκε στον ρωσικό λαό από τον Λένιν, είχε άθλιες συνέπειες για την οικονομία της Κούβας. Κατά τη διάρκεια των τελευταίων πέντε ετών της σοβιετικής βοήθειας, 1986-1990, η οικονομική ενίσχυση κατά μέσο όρο ανερχόταν σε πάνω από 5 δισεκατομμύρια δολάρια ετησίως, ποσό το οποίο ήταν αδύνατο να διατηρηθεί με την αποσύνθεση του πολιτικού συστήματος. Το καθεστώς Κάστρο αποφάσισε να επιβιώσει της καταστροφής του σοσιαλιστικού στρατοπέδου, αλλάζοντας οικονομική πολιτική και εισερχόμενο σε μια «Ειδική Περίοδο», η οποία θα οδηγήσει σε μια κοινωνική κατάσταση χειρότερη από ό,τι πριν, και σε χειρότερη ποιότητα ζωής από ό,τι σε χώρες του Τρίτου Κόσμου. (Η «Ειδική Περίοδος» εξακολούθησε να βρίσκεται σε ισχύ).

Για να αποφύγει κάτι παρόμοιο με το «σύνδρομο του Βουκουρεστίου» (η εκτέλεση του δικτάτορα από τις δικές του δυνάμεις), το καθεστώς υιοθέτησε ακόμη περισσότερο κατασταλτικά μέτρα, αύξησε τη σοβαρότητα των πολιτικών νόμων και στόχευσε στον στρατό. Ο στρατηγός Arnaldo Ochoa, εθνικός ήρωας των αφρικανικών εκστρατειών και παρασημοφορημένος ως «Ήρωας της Δημοκρατίας της Κούβας», συνελήφθη λόγω υποψιών για απιστία, καταδικάστηκε σε θάνατο και εκτελέστηκε από ένα εκτελεστικό απόσπασμα, στις 13 Ιουλίου 1989. Ο συνταγματάρχης Antonio de la Guardia εκτελέ-

στηκε επίσης την ίδια ημέρα, καθώς και δύο άλλοι αξιωματικοί του στρατού, οι Amado Padron και Jorge Martinez. Ο Patricio de la Guardia, αδελφός του Antonio και στρατηγός των ειδικών δυνάμεων του στρατού (Tropas Especiales), καταδικάστηκε σε 30 χρόνια φυλάκιση. Αυτή η εκκαθάριση των υψηλόβαθμων στρατιωτικών έληξε τον Σεπτέμβριο του 1989 με τη σύλληψη και καταδίκη του José Abrantes, στρατηγού του Υπουργείου Εσωτερικών (μυστική αστυνομία). Ο Abrantes πέθανε γρήγορα κάτω από μυστηριώδεις συνθήκες, ενώ ήταν στη φυλακή.

Την ίδια στιγμή που ξεκαθάριζε το στρατό και τη μυστική του αστυνομία, το καθεστώς Κάστρο ξεκίνησε ένα άνοιγμα προς την κατεύθυνση της λεγόμενης κουβανικής κοινότητας στην εξορία, ιδιαίτερα στις Ηνωμένες Πολιτείες. Αυτό το άνοιγμα συμπεριλάμβανε άδειες σε εξόριστους να επισκεφθούν την Κούβα και διευκολύνσεις αποστολής χρημάτων απευθείας στα μέλη των οικογενειών τους στην Κούβα. (Φυσικά, τα χρήματα που δαπανώνται για ταξίδια και αποστέλλονται σε Κουβανούς πολίτες θα στηρίζουν την οικονομία της Κούβας και έτσι θα βοηθήσουν στη στήριξη του καθεστώτος Κάστρο). Η κυβέρνηση Κάστρο εισήγαγε επίσης μια δυναμική διπλωματική εκστρατεία για να εντείνει τους οικονομικούς δεσμούς με όλες τις καπιταλιστικές χώρες της Ευρώπης και της Ασίας, καθώς και -αρκετά εκπληκτικά-, με τις ΗΠΑ, το Βατικανό και το Ισραήλ.

Ταυτόχρονα και σηματοδοτώντας την οριστική οικονομική αποτυχία του «σοσιαλισμού» του Κάστρο, οι αγορές των αγροτών απέκτησαν το δικαίωμα να ανοίξουν εκ νέου, ενώ μερικές ιδιόκτητες μικρές επιχειρήσεις έγιναν ανεκτές και -το πιο σημαντικό- άρχισε η «δολαριοποίηση» της κουβανικής οικονομίας. Αυτό το τελευταίο σημαίνει ότι το αμερικανικό δολάριο θα μπορούσε να κυκλοφορεί εξίσου ελεύθερα στην Κούβα, όπως και στις ΗΠΑ - ενώ μέχρι εκείνη τη στιγμή η διακίνηση του δολαρίου στην Κούβα συνεπαγόταν με φυλάκιση. Ο σκοπός του μέτρου αυτού ήταν να επισπεύσει την αποστολή των χρημάτων από εξόριστους στην Κούβα. Το ποσό αυτό έφθασε γρήγορα στα \$800 εκατομμύρια ετησίως, ποσό υψηλότερο από εκείνο που παράγεται από τις πιο πρόσφατες καλλιέργειες ζάχαρης (η ζάχαρη είναι μια παρακμασμένη και σάπια βιομηχανία στην Κούβα).

Εν τω μεταξύ, τα συνθήματα για τα «κέρδη» στον τομέα της υγείας και της εκπαίδευσης επαναλήφθηκαν, για εξωτερική κατανάλωση, ενώ οι ταξικές διαφορές οξύνονταν μεταξύ εκείνων που απασχολούνταν στις υπηρεσίες του καθεστώτος Κάστρο, εκείνων που λάμβαναν χρήματα από τους συγγενείς τους στο εξωτερικό και εκείνων που στηρίζονταν στο μισθό τους που καταβάλλονταν με υποτιμημένα πέσος. Για άλλη μια φορά η

απελπισία εξαπλώθηκε σαν καρκίνος μεταξύ των πλέον μειονεκτούντων τάξεων και, όπως και στο όχι και τόσο μακρινό παρελθόν, οι πιο τολμηροί Κουβανοί αποφάσισαν να εγκαταλείψουν παράνομα το νησί με σαθρές σχεδίες μέσω των Στενών της Φλόριντα, ένα πολύ επικίνδυνο ταξίδι που έχει στοιχίσει χιλιάδες θύματα όλα αυτά τα χρόνια. Κυριολεκτικά μιλώντας, αυτή είναι μια μορφή αυτοκτονίας που προκαλείται από την απελπισία και μια κατάσταση για την οποία η Κούβα είναι πρώτη στον κόσμο. Η υπόθεση Elian Gonzalez είναι ένα καλό παράδειγμα αυτής της τραγωδίας.

Ίσως το χειρότερο περιστατικό σε αυτή τη συνεχιζόμενη θλιβερή κατάσταση ήταν η περίπτωση του ρυμουλκού «13 de marzo» («13 Μάρτη»). Στις 13 Ιουλίου 1994, περισσότερα από 70 άτομα που συνωστίζονταν στο εν λόγω ρυμουλκό απέπλευσαν από την Αβάνα με κατεύθυνση την Φλόριντα. Το πλοίο αναχαιτίστηκε έξω από την Havana Bay από την κουβανική ακτοφυλακή, η οποία το διέταξε να επιστρέψει στην Αβάνα. Το ρυμουλκό αρνήθηκε και συνέχισε να κατευθύνεται προς την Φλόριντα. Σε εκείνο το σημείο τα σκάφη της κουβανικής ακτοφυλακής επιτέθηκαν στο «13 de marzo» με σωλήνες νερού υψηλής πίεσης, βυθίζοντάς το. Σαράντα ένα άτομα έχασαν τη ζωή τους, μεταξύ των οποίων πολλές γυναίκες και παιδιά. Οι επιζώντες συνελήφθησαν. Αυτή η άθλια επίθεση εναντίον αμάχων πολιτών διατάχθηκε προφανώς άμεσα από τον Φιντέλ Κάστρο.

Ενώ όλα αυτά συνέχίζονταν, ο Κάστρο είχε λήξει οριστικά το «σοσιαλιστικό» πείραμα, με μοναδικό σκοπό τη διατήρησή του στην εξουσία. Έχει συσταθεί μια μορφή κρατικού καπιταλισμού, παρόμοια με εκείνη της νεοφασιστικής «Κόκκινης» Κίνας, στην οποία οι ξένοι επενδυτές σε άμεση συνεργασία με το κουβανικό κράτος κυριαρχούν στην παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών. Ως παράδειγμα, οι εργαζόμενοι στην τουριστική βιομηχανία της Κούβας, μια βιομηχανία εξ ολοκλήρου στα χέρια του κουβανικού κράτους και των Ισπανών επενδυτών, λαμβάνουν τους μισθούς τους σε κουβανικά πέσος (η συναλλαγματική ισοτιμία είναι περίπου 20 πέσος για ένα δολάριο ΗΠΑ), κάτι που τους αποκλείει ουσιαστικά από τον κόσμο της «δολαριοποίησης». Επίσης, ο κουβανικός λαός γενικά αποκλείεται από την είσοδο σε ξενοδοχεία και παραλίες που προορίζονται για τους ξένους τουρίστες, δημιουργώντας έτσι ένα είδος απαρτχάιντ, που επιβάλλεται από τη «σοσιαλιστική» κυβέρνηση.

Αυτό είναι ένα θλιβερό συμπέρασμα για μια επανάσταση που ξεκίνησε μέσα σε αγαλλίαση και μεγάλες ελπίδες. Μετά από 40 χρόνια, η κουβανική επανάσταση έχει λήξει εν μέσω οικονομικών στερήσεων, απελπισίας, αιματηρών ταξικών διαφορών, μαζικής μετανάστευσης και μιας ποινικής τυραννίας που καταστέλλει και την παραμικρή

διαφωνία. Πώς θα περάσει όλο αυτό; Πώς όλο αυτό το εγχείρημα, που υποσχέθηκε πολιτικές ελευθερίες, πολιτικές και κοινωνικές μεταρρυθμίσεις, δίκαιη και έντιμη κυβέρνηση και δίκαιη ανακατανομή του πλούτου της χώρας, έχει περιέλθει σε ένα τέτοιο κακό τέλος; Πώς μια επανάσταση -και μια «επαναστατική» κυβέρνηση- με μεγάλη λαϊκή υποστήριξη κατέληξε σε όλο αυτό;

Υπάρχουν πολλοί λόγοι γι' αυτή την αποτυχία, αλλά κατά την άποψή μας υπάρχουν δύο κύριες αιτίες: η κοινωνικο-οικονομική πορεία και η ταχύτητα με την οποία υιοθετήθηκε από την άρχουσα τάξη της Κούβας και η συνεχής, μαζική καταστολή των ατομικών ελευθεριών.

Όσον αφορά την πρώτη από αυτές, η μετάβαση από τον καπιταλισμό που επικράτησε στην Κούβα πριν από την επανάσταση στον αυταρχικό ψευδοσοσιαλισμό, δεν απέδωσε ποτέ τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Αυτό οφειλόταν στην ηλίθια και εγωιστική ταχύτητα με την οποία εφαρμόστηκαν οι αλλαγές σε μεγάλο βαθμό. Οι γενειοφόροι βιάζονταν πάρα πολύ να επιβάλουν το σύστημά τους και ποτέ δεν προγραμματίσαν σοβαρά τη μετάβαση από το ένα σύστημα στο άλλο. Αλλά ήταν επίσης και λόγω της ίδιας της φύσης του «σοσιαλισμού» που προσπάθησαν να το επιβάλουν. Αντί να πάνε στα εργοστάσια και τα εργαστήρια, απευθείας στους εργαζόμενους μετά την απαλλοτρίωση τους από τους ιδιοκτήτες τους -ένα μέτρο με το οποίο οι αναρχικοί της Κούβας θα έπρεπε, βέβαια, να συμφώνησαν- η κουβανική κυβέρνηση έθεσε όλες τις μεγάλες επιχειρήσεις, βιομηχανίες, τράπεζες, δίκτυα μεταφορών κ.λπ., υπό τον έλεγχο του κράτους. Και διόρισαν στελέχη πιστά στην κυβέρνηση, τα οποία όμως δεν είχαν την παραμικρή ιδέα για το πώς να λειτουργήσουν τις επιχειρήσεις αυτές. Δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι όλοι αυτοί, οι χωρίς ειδικές γνώσεις έκαναν πιο δύσκολα τα πράγματα στους τομείς που έλεγχαν, ειδικά ότι προσπαθούσαν να εφαρμόσουν ταχείες διαρθρωτικές αλλαγές.

Ο δεύτερος λόγος -ίσως ο πιο σημαντικός από τον πρώτο-, ήταν η δημιουργία μιας στρατιωτικής δικτατορίας χειρότερης από εκείνη που προηγήθηκε, ένα τεράστιο κατασταλτικό σύστημα που έφτανε σε κάθε γειτονιά (μέσω των Επιτροπών Υπεράσπισης της Επανάστασης), ικανό να καταφύγει στη βία και τις δολοφονίες για να διατηρηθεί στην εξουσία, κακοποιώντας, βιάζοντας και βασανίζοντας πολιτικούς κρατούμενους πιο άγρια από τους προκατόχους του. Η καταστροφή των ατομικών ελευθεριών από τον Κάστρο και το Κομμουνιστικό Κόμμα, την ήταν ένα έγκλημα κατά του λαού της Κούβας, ενός λαού η ιστορία του οποίου χαρακτηρίζεται από την αγάπη για την ελευθερία και τον αγώνα για την ελευθερία.

Αυτή η καταστρατήγηση των προσωπικών ελευθεριών ήταν ο κύριος και πρωταρχικός λόγος της κομμουνιστικής καταστροφή στο νησί. Ένας σοκαρισμένος, σκλαβωμένος και γονατισμένος κόσμος, δεν μπορεί να συνεργαστεί αποτελεσματικά για την κοινωνική και πολιτική ανασυγκρότηση. Αυτός ακριβώς είναι ο λόγος για τον οποίο πολλές μαρξιστικές προσπάθειες για τη δημιουργία μιας ελεύθερης, ειρηνικής και ισότιμης κοινωνίας μέσω της συστηματικής χρήσης εξαναγκασμού, βίας και τρομοκρατίας, έχουν αποτύχει τόσο παταγωδώς σε όλο τον κόσμο.

Από την πλευρά τους, οι Κουβανοί αναρχικοί έχουν αγωνιστεί κατά της τυραννίας καθ' όλη την ιστορία της Κούβας, από τον αγώνα ενάντια στο καταπιεστικό καπιταλισμό των βαρόνων ζάχαρης μέχρι τον ψευδοσοσιαλισμό του Κάστρο. Οι αναρχικοί ήταν οι πρώτοι που κατανόησαν και κατήγγειλαν το καθεστώς του Κάστρο. Ο αγώνας των αναρχικών για την ελευθερία και η κατανόηση εκ μέρους τους για το τι σήμαινε ο καστρισμός για την Κούβα μπορεί να ειπωθεί ήδη από το 1960 με το έργο του Agustín Souchy, *Testimonios sobre la Revolución Cubana* (Μαρτυρίες για την Κουβανική Επανάσταση) και η δημόσια καταγγελία κατά του Κάστρο τον ίδιο χρόνο από την Ελευθεριακή Ένωση Κούβας (ALC). Η ορθότητα αυτών των πρώτων εκτιμήσεων μπορεί να εκτιμηθεί πλήρως τώρα που το τέλος του καστρισμού φαίνεται να πλησιάζει.

Με το θάνατο του Κάστρο, θα υπάρξει μια νέα αυγή ελευθερίας στην Κούβα. Αυτό το ξημέρωμα θα επιτρέψει στους αναρχικούς της Κούβας να διαδώσουν ξανά τις αναρχικές ιδέες και να οργανωθούν στο νησί. Η αλληλεγγύη των αναρχικών ομάδων των άλλων χωρών θα είναι μια σημαντική βοήθεια σε αυτές τις προσπάθειες, αλλά δεν θα είναι απαραίτητη. Θα είναι οι ίδιοι οι εργαζόμενοι της Κούβας που θα οργανωθούν για την επίτευξη της ελευθερίας στη συγκεκριμένη της έκφραση, του ελέγχου της ίδιας τους της ζωής, του ελέγχου του πλούτου που παράγουν και του ελέγχου του έργου που παράγει αυτόν τον πλούτο. Και καθώς λέει ένα παλαιά ρητό της *Asociación Internacional de los Trabajadores* (AIT / IWA - Διεθνής Ένωση Εργαζομένων) «Η χειραφέτηση των εργατών πρέπει να είναι το καθήκον των ίδιων των εργαζομένων».

Αλλά οι αναρχικοί της Κούβας έχουν δείξει το δρόμο για τη χειραφέτηση. Από τον 19ο αιώνα, έχουν δώσει μια διπλή μάχη: κατά της τυραννίας και για τον εργατικό έλεγχο της οικονομίας. Όσον αφορά τον Κάστρο, οι αναρχικοί της Κούβας έχουν αντιπαχθεί σταθερά στην αντεπανάστασή του (κατάργηση της ατομικής ελευθερίας και επιβολή κρατικού ελέγχου και όχι εργατικού ελέγχου) από τις πρώτες σκοτεινές μέρες του. Αξίζει να σημειωθεί ότι από νωρίς οι αναρχικοί της Κούβας εξέφρασαν την αντίθεσή τους στο συγκεντρωτισμό, τη βία, τον εξαναγκασμό και την αξιοσημείωτη στρατιωτικοποίηση της

Κούβας (θέμα για το οποίο πολλοί Αμερικανοί και Ευρωπαίοι αντιμιλιταριστές παρέμεναν κυρίως σιωπηλοί) και την υποστήριξή τους στα συνδικάτα που ελέγχονται από τους εργαζόμενους, ελεύθερους δήμους, γεωργικούς συνεταιρισμούς, συλλογικούς χώρους εργασίας. 1 Για να το θέσουμε αλλιώς, οι αναρχικοί της Κούβας έχουν υποστηρίξει με συνέπεια μια πραγματική επανάσταση και όχι αυτό το ψέμα από το οποίο έχουν γοητευθεί τόσοι πολλοί αριστεροί (συμπεριλαμβανομένων και πολλών αναρχικών).

Ο αναρχισμός και οι ιδέες του δεν είναι νεκρές στην Κούβα, όπως πολλοί που θέλουν να διαγράψουν αυτές τις έννοιες της κοινωνικής εξαγοράς από την κουβανική ατζέντα, θέλουν να πιστεύουμε. Ο μαρξισμός, ως ουτοπία, ως όραμα ενός καλύτερου κόσμου, και ως πρακτικό μέσο για να φτάσουμε σε αυτό τον κόσμο, πέθανε όταν οι ιδέες αυτές τέθηκαν σε εφαρμογή από τον Λένιν, τον Τρότσκι, τον Στάλιν, τον Μάο, τον Κιμ Ιλ Σουνγκ, τον Πολ Ποτ και τον Κάστρο. Αντίθετα, οι ιδέες του αναρχισμού είναι αρκετά ζωντανές - και έδειξαν τη ζωτικότητά τους στο σημαντικό τεστ για το οποίο είχαν τεθεί ποτέ: Την Ισπανική Επανάσταση του 1936-1939. Οπότε, είναι σαφώς πρόωρο να θάψουμε τις ελευθεριακές ιδέες.

Ο Anselmo Lorenzo είπε κάποτε ότι «Το πρώτο πράγμα που είναι απαραίτητο για να είναι κάποιος αναρχικός είναι η αίσθηση της δικαιοσύνης». 2 Θα προσθέσω ότι είναι επίσης απαραίτητο να είναι αισιόδοξος. Η νέα γενιά Κουβανών, οι οποίοι έχουν υποστεί τον τρόπο του καστρισμού για δεκαετίες, θα βρουν ότι οι ελευθεριακές ιδέες είναι οι καλύτερες, και ίσως το μόνο μέσο για την επίτευξη ενός κόσμου απαλλαγμένου από τη μισαλλοδοξία, την κυριαρχία, το μίσος, την απληστία και την εκδίκηση.

Η αισιόδοξία είναι ένας παράγοντας-«κλειδί» για την πληρέστερη κατανόηση του έργου της ανοικοδόμησης του αναρχισμού στην Κούβα, εν μέρει επειδή είναι το «κλειδί» για την κουβανική ψυχολογία. Αλλά υπάρχουν και άλλοι ψυχολογικοί παράγοντες που πρέπει επίσης να ληφθούν υπόψη. Ο ένας είναι η αχαλίνωτη ιδεολογική σύγχυση και απογοήτευση στο νησί.

Οι μαρξιστές έχουν πάντα επιμείνει ότι η σωστή διαδρομή προς το σοσιαλισμό είναι η δημιουργία μιας ελίτ, μιας «επαναστατικής πρωτοπορίας», ότι μετά την κατάληψη της εξουσίας θα οδηγήσουν τους ανθρώπους σε μια σοσιαλιστική ουτοπία με την άσκηση «επιστημονικών» πολιτικών και κοινωνικών αρχών. Φυσικά, αυτή η προσέγγιση έχει οδηγηθεί σε αποτυχία, σχεδόν σε κάθε χώρα, όπου οι αρχές του Μαρξ και του Λένιν τέθηκαν σε εφαρμογή. Στην Κούβα, η προσπάθεια για τη δημιουργία ενός «νέου ανθρω-

που» έχει οδηγήσει στην καταστροφή. Οι παλιοί επαναστάτες δεν ήταν σε θέση να αναγκάσουν-παράγουν μια «επιστημονική» νεολαία.

Ο κουβανικός λαός έχει δύο σχεδόν αιώνες ενστερνισθεί από κοινού την αγάπη για την ελευθερία. Αυτό εκδηλώθηκε για πρώτη φορά στον αγώνα για την ανεξαρτησία από την Ισπανία, όπου κάποιοι πήραν το δρόμο της βίαιης εξέγερσης, άλλοι απαίτησαν μεταρρυθμίσεις και η πλειοψηφία ήθελε απλώς ένα καλύτερο σύστημα διακυβέρνησης από αυτό της ισπανικής αποικιοκρατίας. Αργότερα, κατά τον εικοστό αιώνα, η αποτυχία των δύο δημοκρατιών, ημι-ανεξάρτητων από τις ΗΠΑ, καθώς και η άνοδος των δύο δολοφονικών καθεστώτων, του Machado και του Batista, δεν εμπόδισε τη γενιά που ενηλικιώθηκε στα μέσα του αιώνα από το να συνεχίσει τον αγώνα για την ελευθερία της Κούβας. Αλλά η ήττα και η ταπείνωση αυτής της ιδεαλιστικής, επαναστατικής γενιάς αρχικά από την αυταρχική και αργότερα δεσποτική εικόνα του Φιντέλ Κάστρο, έθεσε σημαντικά εμπόδια σε αυτή την μακραίωνη αναζήτηση για την ελευθερία. Αν υπάρχει κάποια θετική πτυχή στη δικτατορία του Κάστρο, είναι ότι αποτελεί μάθημα για πολλούς Κουβανούς στο να μην υποστηρίξουν ποτέ ισχυρούς ή «μέγιστους ηγέτες», μην έχοντας σημασία ποια «επιστημονικά» συνθήματα έχουν στο στόμα τους.

Αλλά η παράκαμψη του Κάστρο θα είναι ακριβώς τέτοια, μια παράκαμψη. Υπάρχουν πολλά άλλα κοινωνικά, ηθικά και ψυχολογικά χαρακτηριστικά του κουβανικού λαού που τον φέρνουν ενστικτωδώς, όπως ήταν, προς τον αναρχισμό: ασέβεια ή αδιαφορία προς το κράτος, μόνιμη εξέγερση ενάντια στην εξουσία και τους εκπροσώπους της, είτε πολιτικούς είτε θρησκευτικούς, καθώς και η συστηματική αντίθεσή τους στους νόμους, τους κανόνες και τους κανονισμούς που προσπαθούν να περιορίσουν την ελευθερία τους.

Ταυτόχρονα, είναι απαραίτητο να επισημάνουμε ότι ακόμη και αν ο κουβανικός χαρακτήρας έχει μια συγγένεια με τον αναρχισμό, το να είναι άναρχος και αναρχικός δεν είναι το ίδιο πράγμα. Ακόμα, οι Κουβανοί έχουν την τάση να αψηφούν την εξουσία και να αψηφούν τους νόμους της εκκλησίας και του κράτους.

Η κυβέρνηση Κάστρο γνώριζε καλά αυτή την τάση των Κουβανών και φρόντισε να την καταστείλει από την αρχή με τη μαζική χρήση του τρόμου και του εξαναγκασμού. Ο φόβος που εξαπέλυσε ο Κάστρο έχει προσωρινά στερέψει την αγάπη της ελευθερίας και την περιφρόνηση για τους τυράννους και τις διαταγές τους. Η Κούβα του σήμερα, με την πληθώρα των φυλακών, τη μυστική αστυνομία και τους πληροφοριοδότες σε κάθε μπλοκ (τις Επιτροπές για την Υπεράσπιση της Επανάστασης - με μεγαλύτερη ακρίβεια, τις Επιτροπές για την Υπεράσπιση του Καθεστώτος), είναι μια κοινωνία που βασίζεται

σε απλή επιβίωση. Μόνο μέσω της χρήσης μιας σχεδόν απεριόριστης καταστολής που έχει καταφέρει ο Κάστρο να διατηρηθεί στην εξουσία. Και όχι μόνο πέτυχε αυτό, αλλά δημιούργησε μια προσωρινά διαφορετική κουβανική στάση (έτσι τουλάχιστον όπως εκφράζεται δημόσια δημοσίως), περιφρονώντας τις «αστικές πολιτικές ελευθερίες» αλλά σεβόμενος τους κατασταλτικούς νόμους. Εν ολίγοις, ο Κάστρο έχει καταγάγει ένα αξιοσημείωτο επίτευγμα: την αντικατάσταση της παραδοσιακής αγάπης των Κουβανών για την ελευθερία από το αντίθετό της, την δουλοπρέπεια.

Ταυτόχρονα, ενώ το παρόν καθεστώς φέρει μεγάλη ευθύνη γι' αυτό το «επίτευγμα» υπήρχαν τάσεις προς αυτή την κατεύθυνση πριν από την άνοδο του Κάστρο και οι αναρχικοί της Κούβας, από τη στιγμή της *El Productor*, είχαν επιτεθεί σ' αυτές τις τάσεις. Πρώτα απ' όλα ήταν το θέμα του ρατσισμού. Η Κούβα (την ίδια στιγμή με την Βραζιλία) ήταν η τελευταία χώρα στο δυτικό ημισφαίριο που κατάργησε τη μαύρη δουλεία και οι ρατσιστικές και οικονομικές ανισότητες άφησαν στο πέρασμά της ένα σοβαρό εμπόδιο για την κοινωνική χειραφέτηση στην Κούβα καθ' όλη τη διάρκεια του εικοστού αιώνα.

Το καθεστώς Κάστρο έκανε πολλά σχετικά με την δήθεν εξάλειψη του ρατσισμού στην κουβανική κοινωνία, αλλά τα τελευταία χρόνια ο ρατσισμός έχει επανέλθει, για οικονομικούς λόγους. Από τη στιγμή που το ίδιο το καθεστώς Κάστρο έχει αυτο-αντιστραφεί και επέτρεψε την ελεύθερη κυκλοφορία του δολαρίου των ΗΠΑ στο νησί, την αποστολή δολαρίων από τους εξόριστους (κυρίως λευκούς Κουβανούς) σε όσους είναι ακόμα στην Κούβα, πάρα πολλές λευκές οικογένειες Κουβανών ήταν σε θέση να επιβιώσουν, ενώ εργάζονταν ελάχιστα ή και καθόλου και, φυσικά, μη παράγοντας κανένα χρήσιμο αγαθό ή υπηρεσίες. Αυτό έχει οδηγήσει σε σημαντική δυσαρέσκεια από την πλευρά εκείνων που δεν λαμβάνουν χρήματα από το εξωτερικό (κυρίως μαύρων), και έχει επίσης ως αποτέλεσμα την εισαγωγή ενός *de facto* ταξικού συστήματος με μεγάλη φυλετική χροιά.

Αυτό το ταξικό σύστημα έχει οδηγήσει σε μια γενικευμένη αδιαφορία και νωθρότητα στους τομείς της γεωργίας και της βιομηχανίας ζάχαρης. Οι εργαζόμενοι και οι αγρότες αρνούνται να εργαστούν πάνω από το ελάχιστο απαραίτητο χρονικό διάστημα σε μια κοινωνία όπου τα τουριστικά δολάρια σημαίνουν κάτι περισσότερο από αυτά που παράγονται από κάθε είδος παραγωγής που προορίζονται για εξαγωγή.

Όσο για τα μέσα -εκτός από τον εξαναγκασμό, τη βία και την επιτήρηση-, που χρησιμοποιούνται από την κυβέρνηση Κάστρο για να κρατηθεί στην εξουσία, πρέπει να αναφέρουμε τον μηχανισμό προπαγάνδας της. Η κουβανική κυβέρνηση ελέγχει κάθε ραδιοφωνικό και τηλεοπτικό σταθμό και έκδοση στο νησί. Από αυτά, ο κουβανικός λαός λαμβάνει ημερήσια δόση μαρξιστικού-λενινιστικού «επιστημονικού σοσιαλισμού» - ένα δόγ-

μα με το οποίο δεν τολμούν να διαφωνήσουν δημοσίως. Λαμβάνουν καθημερινά επίσης αναφορές για το πόσο ευτυχισμένοι είναι λόγω των επαναστατικών «κατακτήσεων» του καθεστώτος Κάστρο, και λόγω της δήθεν «ισότητας». 3 Ακούγοντας τέτοιους ισχυρισμούς να επαναλαμβάνονται μέρα με τη μέρα, χρόνο με το χρόνο, χωρίς δημόσια αντίδραση, κάποιοι έρχονται να τους πιστέψουν. Και άλλοι -κυρίως αυτοί της κυβέρνησης / του μηχανισμού του Κομμουνιστικού Κόμματος, της κορυφαίας βαθμίδας στην ταξική κοινωνία της Κούβας - θέλουν να πιστεύουν τους ισχυρισμούς αυτούς, επειδή βοηθούν στο να δικαιολογήσουν την προνομιακή τους θέση.

Το εκπαιδευτικό σύστημα της Κούβας χρησιμεύει επίσης ως ένα εργοστάσιο κατήχησης. Οι μαθητές και φοιτητές λαμβάνουν ημερήσιες δόσεις μαρξισμού, σαν την αποκαλυπτόμενη αλήθεια, και δεν είναι ελεύθεροι να τις επικρίνουν, όπως ακριβώς δεν είναι ελεύθεροι να επικρίνουν και το εκπαιδευτικό σύστημα που τους επιβάλλεται από το κράτος. Επίσης, δεν είναι ελεύθεροι να επιλέξουν τη δική τους πορεία στη ζωή. Όπως και στην Δημοκρατία του Πλάτωνα, αν το κράτος αποφασίσει ότι έχουν, για παράδειγμα, μια ικανότητα στην κτηνιατρική, πρέπει να εξυπηρετούν το κράτος ως κτηνίατροι. Στον τομέα της εκπαίδευσης, όπως σχεδόν σε κάθε άλλη πτυχή της κουβανικής ζωής, η ελευθερία είναι απύσχα.

Από τις πολύ παλαιές εποχές, τα ανθρώπινα όντα έχουν αξιολογήσει, επικρίνει και έχουν μεταβάλει την κοινωνία που τους περιβάλλει. Ο αναρχισμός είναι μια πρόσφατη εξέλιξη αυτής της ευγενούς και ανθρώπινης διαδικασίας, η οποία έχει διατρέξει ως ένα νήμα την ανθρώπινη ιστορία, από την Αθήνα του Σωκράτη, των Στωικών φιλοσόφων, την Αναγέννηση και τους φιλοσόφους και εγκυκλοπαιδιστές του Διαφωτισμού. Ο William Godwin στην Αγγλία και ο Πιερ Ζοζέφ Προυτόν στη Γαλλία, είναι δύο πρώιμα παραδείγματα εκείνων που παρέλαβαν αυτήν την παράδοση και έχτισαν πάνω σ' αυτήν την για να παράγουν τον αναρχισμό. Αν τους διαβάζω σωστά, ο σκοπός τους, όπως και ο σκοπός των μεταγενέστερων αναρχικών όπως ο Ερρίκο Μαλατέστα και ο Πέτρος Κροπότκιν, ήταν όχι μόνο να εξαλείψουν το κράτος, αλλά και να δημιουργήσουν μια πιο ελεύθερη, πιο δίκαιη και πιο ανθρώπινη κοινωνία. Αυτή η πρόθεση -ανεξάρτητα από το εάν οι φορείς της χρησιμοποίησαν την ταμπέλα «αναρχικός» ή όχι- είμαι πεπεισμένος ότι δεν πεθαίνει ποτέ. Θα συνεχίσει να επιβιώνει από γενιά σε γενιά, παρά τις προσωρινές αποτυχίες, στην Κούβα όπως και οπουδήποτε αλλού.

Όσο για την Κούβα, αλυσοδεμένη και πεσμένη στα γόνατά της, δεν μπορώ να βοηθήσω αλλά σκέφτομαι την αναφορά του Enrique Roig San Martin στο «δέντρο της ελευθερίας». Στην Κούβα, το δένδρο αυτό ρίζωσε και δημιούργησε κλάδους μέχρις ότου,

τη δεκαετία του 1960, καεί και κοπεί σύριζα. Αλλά δεν πέθανε. Θα υπάρξουν εκείνες οι γενιές που θα μας διαδεχθούν οι οποίες θα αναλάβουν την αλτρουστική κληρονομιά των προγόνων τους, έτσι ώστε οι ρίζες του αναρχισμού, οι ρίζες της ελευθερίας, τώρα θαμμένες στο εύφορο έδαφος της Κούβας, θα ξεφυτρώσουν και πάλι στη ζωή και θα φέρουν τους καρπούς της ελευθερίας και της κοινωνικής δικαιοσύνης.

Σημειώσεις:

1. Κατά απίστευτο τρόπο, υπάρχουν ακόμα ελάχιστα παραδείγματα ελεύθερων κοοπερατίβων στην Κούβα, τις οποίες η δικτατορία Κάστρο δεν έχει πειράξει. Είναι αγροτικές κοοπερατίβες σε απομονωμένες, ορεινές περιοχές, οι οποίες σχηματίστηκαν στις αρχές του εικοστού αιώνα και τις οποίες το καθεστώς έχει κυρίως αγνοήσει εξαιτίας της μη εύκολης πρόσβασης σε αυτές. Οι κοοπερατίβες αυτές εξακολουθούν να είναι παραγωγικές -σε αντίθεση με την κατάσταση που επικρατεί στο μεγαλύτερο μέρος της κουβανικής γεωργίας- και ίσως αποτελούν μοντέλα για μια πιο ελεύθερη Κούβα

2. Ο Anselmo Lorentzo ήταν Ισπανός αναρχικός και στοιχειοθέτης που έγραψε το αρκετά διεισδυτικό βιβλίο *El Proletariado Militante* (Το μαχητικό προλεταριάτο) και ίδρυσε αρκετά αναρχικά περιοδικά στην Ισπανία, συμπεριλαμβανομένων των *El Productor* (Ο Παραγωγός), *Revista Blanca* (Λευκή Επιθεώρηση) και *Tierra y Liberated* (Γη και Ελευθερία). Δραστηριοποιήθηκε επί σαράντα χρόνια στο ισπανικό αναρχικό κίνημα και ήταν ένας από τους ιδρυτές της Εθνικής Συνομοσπονδίας Εργασίας (Confederacion Nacional del Trabajo - CNT).

3. Οι επαναστατικές «κατακτήσεις» που αναγγέλλονται από το καθεστώς Κάστρο γίνονται όλο και πιο αδύναμες μέρα με τη μέρα. Ο «τροπικός σοσιαλισμός» βασίζεται στο δολάριο των ΗΠΑ που είναι στην ουσία το εθνικό νόμισμα και το «σοσιαλιστικό» καθεστώς της Κούβας διατηρεί τεράστιες εμπορικές σχέσεις, εκτός των ΗΠΑ, με σχεδόν κάθε καπιταλιστική χώρα. Συμμετέχει, επίσης, σε μικτές επιχειρήσεις (ειδικά στον χώρο του τουρισμού) με ξένες πολυεθνικές. Κατά τα πρόσφατα χρόνια, οι «κατακτήσεις» αυτές έχουν ως αποτέλεσμα, εκτός των άλλων, μια ολοένα αυξανόμενη ανεργία και (επί δεκαετίες) μια «εθελοντική αγροτική εργασία». Όσον αφορά το οικουμενικό της σύστημα υγείας, αυτό είναι δεκαετίες πίσω από τον αναπτυσσόμενο κόσμο, σε τεχνολογική βάση, ενώ η έλλειψη απαραίτητων φαρμάκων έχει φτάσει σε αναλογίες συναγερμού.